

Poslední blok příspěvků začíná archeologicko-historickou studií Jense Henkera a Bettiny Jungklausa (s. 293–313), kteří se v ní zabývají vrcholně středověkou kolonizací v Dolní Lužici, jež byla prováděna z mnoha stran a jejími nositeli nebyli jen Němci a Vlámové, ale také slovanské obyvatelstvo. Sascha Bütow se ve svém pojednání zaměřuje na ekonomické aspekty (s. 314–326), které přispívaly k integraci regionu. K nim patřily i spojnice mezi hospodářskými centry — nejen suchozemské cesty, ale také vodní, které stojí v centru jeho pozornosti. Ukazuje, že k tomuto účelu nebyly využívány jen větší řeky jako Spréva a Nisa, ale i celá řada menších vodních toků, které tak v Dolní Lužici hrály významnou ekonomickou úlohu. Se studií Dirka Schumanna se přesouváme na pole dějin architektury (s. 327–358). Autor zde hledá doklady existence specifického dolnolužického architektonického slohu ve 13. století. Hlavním předmětem jeho zájmu je klášter v Dobrilugku a církevní stavby na jeho majetcích. Poslední dva články ve sborníku se věnují otázkám vytváření historické identity a vlastní interpretace dějin v období raného novověku a ve 20. století. Jan Zdichynec (s. 359–389) zkoumá tuto problematiku na příkladu humanistického a barokního dějepiscevtví města Lubáně (zejména rukopisných kronik, i se zohledněním pozdějších prací tištěných). Historické vědomí tu bylo utvářeno především hraniční polohou města, což nachází svůj odraz i v líčení jeho dějin, kde však není role českého krále výrazněji exponována. Andreas Köstler (s. 390–407) se zabývá interpretací lužických dějin na počátku 20. století na příkladu kláštera Dobrilugka.

Předkládaný svazek přináší řadu nových zjištění a vítaně doplňuje poznání lužických dějin z pohledu jak vnitřního, tak vnějšího. V mnohém tak navazuje i na konference *Korunní země v dějinách českého státu*, pořádané každé dva roky Ústavem českých dějin FF UK v Praze, a publikované sborníky, kde jsou tyto tendence taktéž přítomné, ba mnohdy prvořadé. Tematické rozdělení odpovídá zaměření příspěvků, které pochopitelně nemohou zcela pokrývat kompletní středověké dějiny regionu, nicméně přibližují nám v řadě případů problematiku, která byla doposud reflektována méně a přináší i některé nosné postřehy, které v budoucím bádání jistě povedou dále.

Tomáš Velička

OPEN ACCESS

Krzysztof FOKT – Łukasz TEKIELA – Waldemar BENA – Daniel KOREŠ, *Wademecum historii Górnych Łużyc, Lubań, Południowo-Zachodnie Forum Samorządu Terytorialnego „Pogranicze“*, [2010], 290 s., ISBN 978-83-925200-4-7;
 Winfried MÜLLER – Lars-Arne DANNENBERG – Edmund PECH – Swen STEINBERG, *Oberlausitz (Kultur-Landschaften Sachsens 4)*, Dresden – Leipzig, Edition Leipzig, Sonderausgabe für die Sächsische Landeszentrale für politische Bildung, 2011, 192 s.;
 Les Sorabes aujourd'hui (Revue des études Slaves 85, fasc. 2), Paris, Eur'orbem – Institut d'études slaves, 2014, 404 s., ISSN 0080-2557

V následujících řádcích bych rád upozornil na tři práce, které se z různé optiky dívají na dějiny Horní Lužice, respektive na problematiku Lužických Srbů. Zároveň dokládají, že zájem tato bývalá „vedlejší země“ České koruny vzbuzuje nejen ve státech, na jejichž území dnes leží — tj. v Polsku a Německu, ale také ve vzdálené Francii, a to ze-

jména svou jazykovou pestrostí. Tři publikace jsou také svědky různého typu zájmu o Horní Lužici, a vlastně i výrazem tří různých typů regionální historie: jednak zájmu „zdola“, přímo z regionu východní Horní Lužice (*Wademecum*), založeného vědecky, ale s popularizačním a didaktickým úmyslem, dále zájmu „shora“, vlastně politicky motivovaného interese podněceného saskou vládou (*Oberlausitz. Kulturlandschaften Sachsens*) a dále zájmu čistě vědeckého, motivovaného filologicky, literárněvědně a etnograficky (respektive sorabisticky, tato vědní disciplína totiž v sobě zahrnuje všechny uvedené aspekty).

Datem vydání nejstarší je práce mladší generace polských historiků, spjatých s východní částí Horní Lužice, kteří se, mj. ve spolupráci se *Stowarzyszeniem Miłośników Górnych Łużyc* sídlícím v Lubáni (historicky Lauban), systematicky věnují dějinám tohoto regionu, který se po druhé světové válce ocitl na území Polska (dnes v podstatě okres zhořelecký a lubáňský). Tak Łukasz Tekiela je ředitelem regionálního muzea v Lubáni, Krzysztof Fokt a Daniel Koreś působí ve výzkumných institucích ve Vratislavi. Kniha vznikla do jisté míry na společenskou objednávku — vytváří vlastně dějiny regionu pro mládež, která tu žije. To má ovšem svoje úskalí: polská Horní Lužice je v publikaci někdy zaměňována s Horní Lužicí jako celkem. Dnes polským hornolužickým okresům (tj. někdejší *zemi nad Kvisou*, která tvořila jistý svébytný celek, např. jako část území Jindřicha Javorského ve 14. století) je tu každopádně věnována prvořadá pozornost, na úkor oblastí např. Budyšínska.

Výklad se ovšem neomezuje pouze na dějiny polské Horní Lužice, často musí, zejména v pasážích o pravěku či středověku, sáhnout i k vývoji celé Horní Lužice. Lubáň se přesto stává poněkud uměle hlavním městem umělého celku a může tak obraz regionu do jisté míry zkreslovat, vytrhovat jej z jeho přirozených souvislostí.

Na druhou stranu je cenné, že autoři nepíší ani jen dějiny zdejších Němců, ani jen dějiny vždy slovanského území, jak tomu na půdě tzv. *ziem odzyskanych* ve druhé polovině 20. století často bývalo. Vycházejí důsledně z regionální perspektivy a věnují se tedy i dějinám českých exulantů, židovské menšiny či Lužických Srbů (byť to může být právě s těžištěm výkladu na dnešní Lubáňsko historicky poněkud matoucí).

Celkem tradiční rámec poskytují výkladu dějin vlády jednotlivých panovníků, respektive dynastií. Hodnotné jsou zejména pasáže věnované raně novověkým (hospodářský vývoj, důsledky třicetileté války pro region) a soudobým dějinám (vývoj regionu za druhé světové války a po ní). Text se opírá o mnohdy dosud nevyužitý archivní materiál (zejména opět lubáňského archivu, oddělení Státního archivu ve Wrocławu) a dějiny regionu čtenáři zpřístupňuje věcně, bez větších omylů, s řadou bohatých příloh mapových, textových i obrazových. Cenná jsou i vysvětlení jednotlivých pojmů v průvodních rámečcích vedle hlavního textu (jako např. husitství), takže kniha jistě splňuje svůj, v prvé řadě didaktický účel. Publikace bohužel není vybavena soupisem literatury, je však zřejmé, že autoři nereflektují jen práce polské a německé, ale orientují se dobře i v problematice české.

Věcně problematičtější se jeví druhá recenzovaná práce vzešlá z pera drážďanských historiků. Kniha se věnuje Horní Lužici jako celku a pozornost věnovaná jednotlivým jejím částem je dosti vyvážená. Obsahově však publikace nepřináší mnoho nového, spíše upevňuje některé tradiční pohledy na Horní Lužici jako zemi dvou národů, zemi s dominujícím městským prvkem, silnými stavy ap. Některé známé

příběhy hornolužických dějin (např. příběh Korvínova hejtmána Jiřího ze Steinu) vytlačují soustavnější výklad např. o vládě Jagellonců, již v souvislosti s regionem zůstává historiografie dosud mnoho dlužna. Na druhou stranu je cenné, že autoři pracují s pojmem Česká koruna a nijak nevytlačují z výkladu hornolužických dějin bohemikální souvislosti. Přesto je ale „habsburské“ století a nástup reformace vyloženo spíše z perspektivy říšské, také *Pönfall* hornolužických měst je vnímán spíše jako regionální záležitost, bez souvislostí českých, autoři opakovaně zdůrazňují slabost královské moci v Horní Lužici, která je přinejmenším v případě Ferdinanda I. dosti sporná atd.

Kniha je vybavena velmi bohatou obrazovou přílohou. V tomto žánru publikace lze jistě autorům odpustit drobné nepřesnosti či zjednodušení (např. ve výkladu o ochranovské jednotě), závažnější je však celkové poněkud příliš makrohistorické zaměření publikace, kde často soustavný výklad nahrazuje vyprávění zajímavých příběhů a která bohužel nevychází z nového pramenného studia, takže poněkud hrozí, že antikvuje některá už zastaralá klišé. Škoda také je, že v seznamu literatury není uvedena jediná práce českého badatele, byť třeba v německé verzi. I polské bádání je zastoupeno jen sborníkem historika umění Tomasz Torbuse, působícího ovšem v Lipsku.

Zcela z jiného kontextu pak vyrůstá svazek francouzské slavistické *Revue des études slaves* nazvaný *Lužičtí Srbové dnes*, kde je mj. zmíněno úmrtí významného francouzského slavisty Jacquese Catteaua (1935–2013). Na jednu stranu může středoevropského badatele potěšit, že publikace věnovaná osudům, jazyku a kultuře nejmenšího západoslovanského národa mohla vyjít v prestižní revue s mezinárodním rozšířením a ve francouzštině, na druhou stranu je kniha typická pro sorabistickou produkci 20. i 21. století: zaměřuje se takřka výlučně na záležitosti literární a jazykovědné, bez širšího zdůvodnění kontextu historického. Badatelé se tu tedy věnují různým specifikům lužické srbštiny nebo Lužickým Srbům jako „vzorové minoritě“ (Nicole Dołowy-Rybińska). Převažují francouzské stati známých současných sorabistů, tak Ludwig Ela se věnuje současnému právnímu a politickému postavení Lužických Srbů, intendant lužickosrbských evangelíků Jan Malink podává stručný historický přehled o luteránství u Lužických Srbů a o jeho současné situaci, Měrcin Wałda zase podává podrobný výklad o lužickosrbském „katolickém jádru“, Ludmila Budarjowa o projektu *Witaj a zplus*, zaměřeném na revitalizaci lužické srbštiny. Cenné jsou historické studie o vydavatelství Domowina od roku 1947 do současnosti (Maćijowa Mark) a o hornolužickosrbském tisku (Alfons Wićaz). Knihu doprovázejí recenze dvou knih asi nejznámějšího lužickosrbského prozaika současnosti Bena Budara, které literárně zpracovávají období konce druhé světové války v Lužicích a osudy lužickosrbských vojáků, kteří museli bojovat ve wehrmachtu.

Kniha jistě aktualizuje sorabistické bádání na nejnovější stupeň a je nesmírně cenné, že je představuje ve světovém jazyku mezinárodnímu publiku. Škoda však, že — právě na této internacionální půdě — nebyla problematika Lužických Srbů začleněna do širších politických, zeměpisných a historických souvislostí, což pokládám za dosti důležité v době, kdy je povědomí o tomto národu, jeho kultuře a jazyce dokonce i v sousední České republice dosti slabé. Opět se tu tedy setkáváme s lužicko-

srbskou problematikou pojatou tradičně, vlastně v duchu 19. století, v duchu samostatného národa, který jako by sám, bez Němců, obýval Horní Lužici.

Jan Zdichynec

Verena KESSEL, *Balduin von Trier (1285–1354). Kunst, Herrschaft und Spiritualität im Mittelalter*, Trier 2012, 461 s., ISBN 978-3-89890-144-4

Verena Kessel je historičkou umění, která se v dosud vydaných studiích zabývala zvláště sochařskými díly vytvořenými ve 14. století v prostoru mezi Mohučí a Koblencem. V knize věnované osobnosti Balduina Trevírského (1285–1354) shrnuje svůj dlouhodobý uměleckohistorický výzkum, který využila pro celkové zhodnocení obsahu, smyslu a umělecké úrovně děl, jejichž vznik inicioval tento významný Lucemburk, který měl ve svých rukou plných 46 let arcibiskupství trevírské a téměř deset let byl zároveň i administrátorem arcibiskupství mohučského. Ke zkoumaným dílům přistupuje bez patosu, se strážlivou věcností a uměřenou dávkou kritičnosti. Jde v podstatě o první takto vystavěný pohled na Balduinův kulturní odkaz. Kromě zmínek v širších kompendiích a dílčích studiích zaměřených většinou na jedno nebo na skupinu děl spojovaných s trevírským arcibiskupem máme k dispozici pouze přehledový soupis Franze J. Roniga vydaný ve sborníku k 700. výročí Balduinova narození.¹ V. Kessel v zachovaných uměleckých památkách hledá Balduina preláta, kurfiřta, politika i Lucemburka, bratra císaře Jindřicha VII., strýce krále Jana a prastrýce budoucího císaře Karla IV. Odraz těchto arcibiskupových postojů autorka rozkrývá v jeho mecenášství, v němž se mísila Balduinova touha po reprezentaci a zachování paměti s jeho spiritualitou.

Kniha je podle charakteru zkoumaných uměleckých památek rozdělena do dvou částí (dále členěných na podkapitoly), které doplňuje vhléd do okruhu památek, u nichž lze tušit nepřímý nebo nedoložitelný iniciační podíl arcibiskupa (udělování odpustků, osobní svěcení). Knihu uzavírá podnětné shrnutí motivů Balduinových kulturních aktivit, jejich charakteristiku a zhodnocení z hlediska umělecké hodnoty.

První část knihy je věnována různým typům iluminovaných rukopisů, a to jak liturgické povahy (breviář, misál, evangeliář), tak dílům určeným k zajištění práv a územního rozsahu trevírského biskupství (kopiáře), či k oslavě rodu (římská jízda

1 Franz J. RONIG, *Kunst unter Balduin*, in: Franz-Josef Heyen (ed.), *Balduin von Luxemburg, Erzbischof von Trier und Kurfürst des Reiches*, Mainz 1985, s. 489–558; Valentin WAGNER (ed.), *Balduin aus dem Hause Luxemburg, Erzbischof und Kurfürst von Trier (1285–1354)*, Luxemburg — Trier 2009; Reiner NOLDEN (ed.), *Balduin von Luxemburg. Erzbischof und Kurfürst von Trier (1308–1354). Vorträge eines Kolloquiums in Trier im Juni 2008*, Trier 2010; Franz-Josef HEYEN, *Balduin von Luxemburg (1285–1354)*, Rheinische Lebensbilder 4, 1970, s. 23–36; Wolf-Rüdiger BERNS, *Burgenpolitik und Herrschaft des Erzbischofs Balduin von Trier (1307–1354) (Vorträge und Forschungen, Sonderband 27)*, Sigmaringen 1980; Michel PAULY, *Nature vinculum oder pro defensione... ecclesie Treverensis. Ein Erzbischof zwischen Familienbanden und Landesinteressen*, Rheinische Vierteljahrsblätter 73, 2009, s. 1–30.